

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet
Landsbygdsavdelningen, Enheten för jordbruk och
livsmedelsföretagande

Sammanfattning av gruppdiskussioner vid sakråd CAP 16 maj 2025

Under sakrådet den 16 maj 2025 diskuterades en rad viktiga frågor och åtgärder för att stärka jordbrukets ställning och utforma CAP på ett sätt som gynnar det nationella genomförandet. Över femtio representanter från civilsamhällets organisationer deltog med sina inspel. De hade i förväg fått fyra frågor som gruppdiskussionerna skulle kretsa kring:

1. Vilka åtgärder är viktigast att utveckla eller förstärka för att CAP ska kunna skapa en produktion som samtidigt är konkurrenskraftig, lönsam och miljömässigt och socialt hållbar?
2. Hur bör CAP (EU-regelverk eller nationellt genomförande) förändras för att öka robustheten i svenskt jordbruk och livsmedelsproduktion?
3. Hur bör genomförandet av CAP utvecklas för att underlätta kapitalförsörjningen för svenskt jordbruk?
4. Hur ser din organisation på balansen mellan breda, enkla åtgärder och mer komplexa åtgärder med fler och mer omfattande villkor, givet att de åtgärder som är enklare också ger lägre ersättningsnivåer än de som kräver mer av lantbrukaren?

Sammanfattningen av gruppdiskussionerna är utformad efter de teman som återkommande lyftes i diskussionerna. Dessa teman inkluderar stöd, regelverk, tillväxt och trösklar. Det är viktigt att notera att dessa teman ofta överlappar och går in i varandra.

1. Stöd

Flera olika stöd diskuterades där det stundvis rådde delade uppfattningar om hur de ska utformas. Men gemensamt för organisationerna var att de belyste hur de mest effektiva åtgärderna är de som faktiskt genomförs. Det är viktigt att pengarna når jordbrukarna direkt och inte fastnar hos mellanhänder. Det tar ofta lång tid att få ut stöd, så det är avgörande att säkerställa att de utformas på ett ändamålsenligt sätt. Då investeringsstödet är nära kopplat till kapitalförsörjning beskrivs det därför längre ner på sidan.

1.1 Gårdsstöd

Gårdsstödet lyftes i flera grupper som ett viktigt verktyg, men en del såg risker med att det kapitaliseras och går till markägare i stället för lantbrukare samt att det leder till inlåsning av mark, särskilt i Norrland. Därför belyste flera grupper vikten av att prioritera aktiva brukare. En organisation lyfte att fokus i förenklingsarbetet måste vara verksamhetsutövarens perspektiv, då grundvillkoren har gjort att stödet ändå är komplext för brukarna. EU-kommissionens förslag om riktade gårdsstöd ses som ett sätt att hantera en minskande budget, och flera grupper lyfte att vi behöver se över incitamentsstrukturen för stöden samt fokusera på de verksamheter som har mest behov.

2. Klimat

Flera grupper betonade vikten av att förbereda oss för ett förändrat klimat. Flera organisationer lyfte särskilt fram behov kopplade till dränering, bevattning och växtförädling. Biosäkerhet var också ett ämne som återkom i diskussionerna, med fokus på hur vi ska hantera framtida kriser kopplade till bland annat djursjukdomar och utbrott. Dessutom diskuterades utfasningen av fossila insatsvaror och vikten av att ha mer cirkulära system på gårdarna.

Det framkom olika synpunkter kring hur klimatanpassningsåtgärder ska finansieras. Diskussionerna rörde sig kring huruvida finansieringen skulle ske inom eller utanför CAP, vilka stöd som kan kopplas till klimatanpassning och biosäkerhet, och hur dessa stöd bör utformas.

3. Regelverk

3.1 Nationella tolkningar, lokalkännedom, och flexibilitet

Flera organisationer betonade vikten av att regelverk inom CAP utformas med hänsyn till lokala förhållanden och lantbrukares praktiska kunskap. Lantbrukare har ofta en djup förståelse för sina marker, exempelvis i frågor om växtföljd, landskapselement, eller hur djur rör sig i landskapet. Här efterfrågades regionala hänsyn och förenklade tillståndprocesser.

Det väcktes också frågor kring hur svenska myndigheter tolkar EU-direktiv. Huruvida det handlar om förordningar som måste följas exakt, eller föreskrifter där det finns tolkningsutrymme. Det finns ett behov av ökad transparens och tydlighet i hur dessa beslut fattas. Flera grupper nämnde hur det saknades kunskap om hur föreskrifterna tolkades i olika medlemsstater och att sådana jämförelser kunde vara till godo för ökad flexibilitet.

3.2 Regelförenkling

Ett återkommande tema i diskussionerna var behovet av regelförenkling, där organisationerna belyste vikten av att kunna förstå och förklara stöden för att kunna nyttja dem. Många deltagare uttryckte frustration över att dagens regelverk är komplicerade, oförutsägbara och särskilt betungande för mindre aktörer som inte har samma resurser. Flera förenklingspaket har tagits fram, men organisationerna uttryckte att det viktiga var att gå till praktisk handling. Det fanns en stark önskan om mer flexibla och anpassade åtgärder. Samtidigt som deltagarna underströk att det inte nödvändigtvis innebär fler eller mer omfattande villkor.

Flera lyfte att osäkerheten kring stödutbetalningar kan upplevas som utmanande. Det efterfrågades garantier om att stöd faktiskt betalas ut när kriterierna är uppfyllda, samt tydligare och mer förutsägbara processer.

Det framkom också att administrationen tar oproportionerligt mycket tid och resurser, både för lantbrukare och myndigheter. Exempelvis går mycket pengar till att tolka ansökningar snarare än till faktisk verksamhet. Kontroller är betungande för företagen och upplevs ibland som överdrivet strikta, särskilt när inspektörer saknar tillräcklig erfarenhet eller kunskap. Vissa företag känner sig mycket pressade och utsatta i kontrollsituation och upplever att de möts av misstro. Det framfördes önskemål om att i högre grad underlätta och rådgiva företagen för att uppnå regelförfarenhet. Slutligen betonades vikten av att mäta

rätt saker och att ha likvärdiga villkor i kontroller och bedömningar. Det finns en upplevelse av att syftet med reglerna ofta tappas bort i praktiken.

4. Tillväxt

4.1 Ökad produktion och lönsamhet

Flera deltagare betonade att CAP:s grundläggande syfte i att säkerställa livsmedelsproduktion fortsatt måste stå i centrum. Aktiv och professionell produktion lyftes fram som en nyckel till tillväxt, där det finns potential att satsa på lantbrukare som kan hantera både produktion och komplexa stödssystem.

En bred verktygslåda inom CAP efterfrågades, med flera olika stödformer för att möta olika behov. Samtidigt lyftes vikten av regional spridning och att det i dag saknas aktiva sätt att bevara småskaligheten. Begreppet lönsamhet diskuterades också i relation till regelverk och strukturer. Enligt flera organisationer är det inte bara marknaden som avgör vad som är lönsamt, det påverkas i hög grad av politiska beslut och hur stödsystemen är utformade. Om regelverken förenklas kan fler verksamheter bli lönsamma, men om stöden försvinner riskerar många att slås ut. Sammanfattningsvis menade många deltagare på att olika verktyg och stödformer ansågs nödvändig för att möta olika typer av verksamheter och produktionsgrenar, särskilt i ljuset av att produktionen tenderar att koncentreras till södra Sverige.

4.2 Beredskap

Beredskap diskuterades av flera grupper som en central aspekt av framtidens jordbrukspolitik. För att bygga upp en robust livsmedelsberedskap krävs både geografisk spridning av produktion och förädling, samt ökad självförsörjningsgrad av insatsvaror som foder och gödsel.

Flera aktörer uttryckte oro över brister i strukturell resiliens, exempelvis tillgång till veterinärer, transporter, el och bränsle. Här efterlyste en tydligare ansvarsfördelning mellan myndigheter, kommuner och regioner. Det finns en upplevd fragmentering i dagens system, vilket försvårar samordning i krissituationer.

4.3 Diversifiering

Diversifiering sågs av flera grupper som nära kopplat till beredskap. Förutom att bidra till en levande landsbygd med varierade verksamheter ger det också ökad motståndskraft mot yttre riskfaktorer. Tre former av diversifiering identifierades särskilt: variation i företagsstorlek, geografisk spridning, samt verksamhetsmässig mångfald. Den sistnämnda innebär att företagare ofta är både lantbrukare och skogsbrukare, eller att de har olika säsongsberoende sysselsättningar under olika tider på året då klimatet tillåter det.

Små företag utspridda över landet lyftes fram som särskilt viktiga ur ett beredskapsperspektiv i flera grupper, men det konstaterades att dessa ofta missgynnas av nuvarande stödsystem och administration. Här lyftes både kompensationsstöd eller miljöersättningarna som exempel. Men även tillgången till ny teknik som kan vara dyr. En del grupper lyfte att man kan titta på vad andra länder som Norge eller Finland gjort för att underlätta småskalighet, särskilt i glesbygd.

5. Trösklar

5.1 Sektorns attraktionskraft

En av de mest framträdande frågorna i diskussionen var hur man kan stärka jordbrukssektorns attraktionskraft genom satsningar på arbetsmarknaden och förbättrade arbetsvillkor. Bristen på personal påverkar både självförsörjningsgraden och sektorns utvecklingsmöjligheter. Det handlar inte enbart om antalet personer, utan också om tillgången till rätt kompetens inom en bredd av yrkesroller, från djurhållning till företagande och kompetenser för att hantera regelverk. Rådgivning lyftes fram som en viktig komponent för att stötta både arbetsgivare och arbetstagare.

För att öka tryggheten och göra sektorn mer attraktiv efterfrågades företagsformer som skapar långsiktig stabilitet. Exempelvis anställningar som inte är enbart säsongsberoende, samt lösningar som ger tryggare pensionsvillkor. Det framhölls också att en bredare kunskapsbildning om sektorns möjligheter är avgörande för att locka fler till yrken inom det gröna näringslivet.

5.2 Generationsskifte

Generationsväxlingen inom jordbruket beskrevs som en avgörande framtidsfråga. Det är i dag svårt för unga att ta sig in i sektorn, inte minst på grund av höga ekonomiska trösklar för att köpa eller ta över jordbruk. För att underlätta inträdet efterfrågades nya lösningar, både i form av alternativa företagsformer och förbättrade stödstrukturer.

Det betonades att det behövs en mer positiv berättelse om jordbruket som yrke, för att öka intresset bland unga och skapa nya yrkesgrupper. Initiativ som "Jobba Grönt", som drivs av Gröna arbetsgivare och LRF, lyftes som exempel på hur man kan synliggöra sektorn. Det konstaterades att unga inte nödvändigtvis väljer bort jordbruket, utan många känner helt enkelt inte till de möjligheter som finns.

5.3 Kapitalförsörjning

Även kapitalförsörjning lyftes som en avgörande fråga, för både generationsskifte och investeringar i jordbruket. Det framkom en bred enighet om att tillgång till kapital är en tröskel för nya aktörer, särskilt unga, och att det finns behov av åtgärder för att underlätta lån. Samtidigt ifrågasatte flera deltagare huruvida CAP-medel är rätt verktyg för detta ändamål.

Flera aktörer pekade på brister i dagens finansieringssystem, där topplån är svåra att få och investeringsstöden ofta är för komplexa. Det finns också delade meningar om startstödet effektivitet, då vissa ser det som nödvändigt, medan andra föreslår alternativ som kapitalförsäkringar eller garantilösningar. Enklare och snabbare stöd, särskilt för mindre investeringar, efterfrågades. Samtidigt lyftes vikten av att utbetalningar sker i tid, särskilt för unga företagare.

Flera deltagare efterfrågade garantilösningar där staten tar en del av risken, vilket skulle underlätta för banker att bevilja lån. Exempel från Frankrike lyftes fram, där garantimodeller visat sig framgångsrika och banker involverats tidigt i dialogen, särskilt för att den yngre generationen ska kunna starta en verksamhet.

En återkommande fråga var den långsiktiga osäkerheten i sektorn. Osäkerhet kring regelverk, klimatförändringar, långsiktig lönsamhet och politiska förändringar. Denna osäkerhet gör att många avstår från att investera, trots behov. Lönsamhet lyftes som en nyckelfaktor för att kapitalförsörjningen ska fungera långsiktigt. För att minska riskerna efterfrågades försäkringslösningar och garantier. Det betonades också att det måste finnas utrymme för mindre, stegvisa investeringar och inte bara stora satsningar. Flera aktörer pekade på att

det finns en tröskel att ta det första lånet, särskilt för mindre företag. För att våga binda sig långsiktigt krävs tryggare villkor och stabila stödstrukturer. Osäkerheten påverkar även bankernas vilja att finansiera investeringar, särskilt när många krav upplevs som otydliga eller betungande.

Investeringsstödet diskuterades återkommande i nästan alla grupper. Synpunkterna skiljde sig åt när det gäller hur stödet bäst kan utformas. Flera utmaningar belystes, såsom handläggningstider, rådgivningskostnader för att söka stöden, att urvalskriterierna prioriterar långsiktig lönsamhet och att man utökar, samt bristen på större konsekvensanalyser av stöden. Framför allt framkom att stöden inte i tillräckligt mån var anpassade till de olika sökandes behov. Möjlighet efterfrågades bland annat för mindre investeringar samt investeringar i renoveringar för att bibehålla befintlig produktion. Här sågs både skillnader i resurser för att söka stöden och skillnader i geografiska förutsättningar och behov. Flera grupper efterfrågade därför mer flexibilitet i utformningen, och kom med förslag i form en trappa som succesivt ökar från lägre stöd för enklare insatser, till högre stöd för större insatser. Det skulle skapa en större flexibilitet att anpassa stöden utifrån de sökandes möjligheter. Därtill föreslogs också att se över vilka typer av investeringar som ingår i stöden. Osäkerheten kring om man i slutändan erhåller ett investeringsstöd eller inte är även till stor del hämmande.